

HAN RINER

(HAN RYNER)

ALEN

(ALAIN)

POR NIA MEDITO

Esperantigis : E.Lanti

La Juna Penso

F 47340 Laroque Timbaut

122B * 1978 * 2 FF

S O K R A T A

AKUŜIG - ARTO

Han Riner (Ryner)

Noto de la tradukinto

La ĉi-suba tradukaĵo, kiun ni prezentas al la legantoj, estas ĉerpita el 243-paĝa libro, kiu titoliĝas : La veraj interparoloj de Sokrato kaj aperis en 1922.... Han Riner ne verkas por la vulgarularo, tial eble li ne atingis grandan famon; tamen, niaopinie, liaj filozofio, saĝo kaj talento tre superas tiujn de multaj aŭtoroj, pri kiuj bruas multlegata gazetaro. Dum Anatol Frans (France), Barbus kaj multaj aliaj same famaj subtenis la militon al la "germana militismo" kaj tiel prenis sian parton da respondeco en la milionopa murdado, H.R. restis tute imunita kontraŭ tiu patrioteca febro. Cetere en pluraj aliaj okazoj li donis pruvojn pri sia saĝo kaj ĉiam skeptike ridetis antaŭ la fanatiko kaj maltoleremo.

Kiel sciante, Sokrato skribis absolute nenion. Oni konas liajn parolojn nur per la verkoj de Plato, de Ksenofono kaj de Aristotelo. Laŭ la opinio de H.R. tiuj homoj ne tute ĝuste prezentis la moralinstruon de l'fama filozofa greka. En sia verko li do imagas, ke la cinika filozofa Antisteno, kiu diligente sekvis la lecionojn de Sokrato, raportas liajn "verajn interparolojn".

Estas ekster nia kompetento decidi, ĉu estas pli da Rinera aŭ da Sokrata saĝo en la ĉapitro, kiun ni tradukis... Tio cetere neniel gravas por nia celo, kiu simple estas konigi al la esperanta publiko tre eminentan verkiston kaj saĝulon....

E.L.

Se junulino estas atentigita de siaj gepatroj, ke ŝi gardu sin antaŭ nekonata junulo, per tio ili riskis vekti en ŝi la sciemon konatiĝi kun tiu junulo; ili riskis semi en ŝin ĝermon de amo. Ŝi bremsos sian sciemon, eble eĉ ne konscios pri ĝi, tiom longe, kiom ŝi ne estos vidinta tiun, pri kiu oni parolas kun malamo aŭ malfido. Sed se la gejunuloj foje intervidiĝas, la junulino - precipe se la junulo diris strangetan vorton aŭ faris mirigan geston - deziros nur revidi lin.

Tia estis Eŭtidemo, kiam foje li estis renkontinta Sokraton kaj aŭdinta liajn parolojn kaj ilian apartan ĉarmon. Al siaj amikoj li parolis nur pri Sokrato. Kiam li estis sola, tiam estis pri Sokrato, ke li revis.

Dum kelka tempo li ne cedis al la deziro revidi la Saĝulon. Iun tagon, fine, li estis venkata. Kun ĉiuj siaj amikoj li venis mezen inter ni, eksidis kaj silente aŭskultis.

Nu, ĉi-foje, Sokrato ŝajne ne distingis Eŭtidemon; li ne nomis lin kaj tute ne parolis al li.

Okazis tute same dum kelkaj tagoj. Eŭtidemo ŝajnis esti la plej silentema kaj iel la plej diligenta el la disĉiploj. Kaj liaj okuloj pli kaj pli aspektis antaŭ la Majstro kiel du flamoj el amo kaj admiro.

Iun vesperon, ĉe la disigita horo, Sokrato metis la manon sur la ŝultron de Eŭtidemo, komprenigante, ke li deziras duope paroli. Tiel ke la amikoj de Sokrato kaj tiuj de Eŭtidemo flankeniris. Opiniante, ke la tiom freŝdata amo igis tro tima la junulon por publika konversacio, Sokrato konsideris utile paroli al li aparte. Mi ekonis poste la parolojn, kiujn ili interkomunikis.

- Eŭtidemo, mi havas por ci multe da amikeco kaj mi estus feliĉa, se ĝi estus reciproka.

- Estu do feliĉa, Sokrato. Ĉin mi konas ekde malmulte da

tagoj. Sed el ĉiuj homoj estas ci, kiun mi plej amas.

- Efektive, mi kredas, ke, jam nun, ci amas min sufiĉe, por ke mi bonfaru iom al ci. Ĉar la filozofa estas kuracistoj, kiu flegas kun efiko nur tiujn, kiuj lin amas. Ĉu ci volas, ke morgaŭ estu ci, kiun mi demandu kaj akuzigu? Ĉu ci volas, ke, inter la pensoj, kiujn ci naskos, ni ekzamenu, ĉu iuj estas mortnaskitoj, ĉu la aliaj estas vivkapablaj infanoj?

- Ho Sokrato, mi estis maltrankvila antaŭ ol mi renkontis cin. Nun mi estas trankvila, kiel amanta junulino.

- Ci timas konfuziĝi se mi demandos cin antaŭ multana kunvenintaro?

- Mi konfuziĝus eĉ se ci demandus min antaŭ unu sola el kiaj amikoj aŭ antaŭ unu sola el la miaj. Mi ruĝiĝus kaj neniu parolo konsentus eliri el mia sekiĝinta gorĝo.

- Sed, se ni estus solaj...

- Tiam mi kredas, ke mi kuraĝus respondi, tremante pro feliĉo.

- Estu do sola morgaŭ en tiu spronbutiko, kie mi vidis cin la unuan fojon kaj kie, jam amante cin, mi diligentis kapti cian atenton kun la celo, ke ci ankaŭ amu min. Miaflanke mi venos sola kaj provos ĉu, efektive, ci amas min sufiĉe, por ke mi povu iom bonfari al ci.

La morgaŭon, ambaŭ venis fidele al la rendevuo. Ili eksidis unu apud la alia. Kaj ilia interparolo estis proksimume jena:

- Ĉu estas vere, mia kara Eŭtidemo, ke ci kolektis multnombrajn verkojn, skribitajn de homoj, kiuj havas la reputacion esti saĝaj?

- Estas vere, Sokrato. Ĉiutage ankoraŭ mi kolektas tiajn verkojn kaj tio estas trezoro, kiun neniam mi ĉesos pli grandigi.

- Feliĉa mi estas, Eŭtidemo, ke ci nomas la saĝon trezoro, prefere ol oron kaj arĝenton. Ci jam scias, sendube, ke la oro kaj la arĝento ne povas igi nin pli bonaj; sed la pensoj de la saĝuloj, se oni ĝuste komprenas ilin, donas

la verajn riĉaĵojn kaj la verajn ĝojojn, la riĉaĵojn kaj la ĝojojn de l'virtó.

Sokrato vidis, ke la junulo havis plezuron ĉe tiu laŭdo.

- Diru al mi - li daŭrigis - kion ci celis, kolektante tiom da libroj.

Eùtidemo silente revis pri la respondo farenda. Kaj li estis embarasata. Sed Sokrato, post mallonga silento, daŭrigis :

- Ĉu ci volas fariĝi kuracisto kiel nia amiko Aleksio ? Ĉar la kuracistoj multe verkis.

- Ne, en vero, mi ne deziras fariĝi kuracisto.

Sokrato, laŭ sia kutimo, multigis la familiarajn demandojn, konfesigante al Eùtidemo, ke li volis esti nek arĥitekto kiel Iktinos, nek statuisto kiel Fidiaso, nek geometro kiel Teodoro, nek pentristo kiel Parhasioso, nek armilisto kiel Pistiaso, nek astronomo kiel Anaksagoro.

- Ci eble serĉas - fine li demandis - tiun sciencon, kiu kapabligas por regadi ŝtaton, komandi al la homoj kaj esti utila al ili, estante utila samtempe al ci mem?

- Jes, Sokrato, estas tiu scienco, kiun mi serĉas fervore. Estas ĝi, kiun mi volas akiri.

- Pro la hundo *, cia ambicio ne estas malgranda. Ci serĉas la plej belan el la sciencoj, se tamen ĝi ekzistas; ci volas akiri la ĉefan el la talentoj, se tamen eblas.

- Kial tiu scienco ne ekzistus aŭ kial tiu talento estus neebla ?

- Ĉu ci volas, Eùtidemo, konduki mem laŭ la justo ?

- Ci diras precize kion mi volas.

- Se homo pretendus konduki cin perforte kaj ne persvade, ĉu tiu homo ŝajnus al ci justa ?

- Certe ne !

- Ci do persvados al la Atenanoj, ke ili faru tion, kio estas justa.

* Similsence kiel : Pro Dio.

- Tion mi celas.

- Kaj ĉu ci instruos ilin, laŭ tio, kion mi diris, ke ili neniam ordonu aŭ malpermesu al iu sen antaŭa persvado al tiu, kiu devos obei ?

- Ĉu tio, kion ci diras, Sokrato, estas farebla ?

- Mi ne scias, mia Eŭtidemo. Ci mem ekzamenu.

- Kion ci diras, tio ne eblas. Ĉar ofte Ateno militas kaj oni ne provas persvadi la malamikon, sed ĝin venki.

- Ĉu tio ŝajnas al ci justa, mia Eŭtidemo ?

- Neniu, Sokrato, iam dubis, ke tio estas justa.

- Eble ankaŭ neniu antaŭ Anaksagoro dubis, ke la suno estis iu dio. Ĉu ci pensas, ke Anaksagoro estis malprava, starigante la demandon ?

- Ci pravas, Sokrato. Ĉar mi divenas kion ci volas diri. Jes, la saĝulo povas starigi demandojn, kiujn neniu antaŭe starigis, aŭ ŝajnis ne starigi.

- Ci konsentas, sendube, ke ekzistas maljustaj militoj ?

- Certe.

- Sed eble aliaj militoj ŝajnas al ci justaj ?

- Iaj militoj, efektive, ŝajnas al mi justaj.

- Necesas tamen, ke ĉiu milito estu maljusta, almenaŭ koncerne unu partion. Aŭ ci opinias, ke la Lacedemonanoj kaj la Atenanoj same prave intermilitas ?

- Ni ĉiuj scias, ke la Lacedemonanoj maljuste militas kontraŭ nin.

- Ĉu vere ĉiuj ? Ĉu la Lacedemonanoj konsentas pri sia maljusto ?

- Ci serĉas, Sokrato. Anstataŭ konsenti pri tio, ili pretendas, ke ni mem estas malpravaj.

- Ĉu ci konas, Eŭtidemo, ĉiujn kaŭzojn, proksimajn aŭ malproksimajn, de l'milito ? Ĉu ci konas ĉiujn erarojn de ambaŭ registaroj ? kaj ĉu ci povas kun certo juĝi pri ni kaj Lacedemono ? ... Kial ci ne respondas ?... Ĉu do ci ne estas simila al la cetero de l'popolo el Ateno kaj al la

popolo el Sparto ? Aŭ ĉu ambaŭ ne kredas, ke ilia patrio estas prava, tial ke ĝi estas ilia patrio ?

- Efektive, tion ili kredas.

- Sed ĉu ci ne konas stultulojn, kiuj kredas ĉiam esti pravaj kaj ke ĉio, kion ili diras aŭ faras estas perfekta, tial ke estas ili, kiuj diras aŭ faras tion ?

- Plurajn homojn el tiu speco mi ja konas.

- Ĉu ci do kredas, Eŭtidemo, ke la amo por la patrio blindigas la popolojn, kiel la sinamo blindigas la stultulojn ? Ĉu ci malŝatas la sinamon kaj la patriamon ?

- Mi timas, Sokrato, pro tio, kion mi jam diris kaj pri la konsekvencoj, kiujn oni povas tiri el miaj diroj. Tial mi ne plu kuraĝas ion diri.

- Ĉu la Saĝulo, kara Eŭtidemo, ne estas tiu, kiu neniam timas pro tio, kion diras lia racio, nek pro ties konsekvencoj ?

- Eble, kara Sokrato, sed mi ekvidas, ke estas malfacile esti saĝa.

- Ĉiuj belaj aferoj estas malfacilaj, Eŭtidemo. Kaj ĉu ci ne malestimas tiujn, kiuj malantaŭeniras ĉe malfacilaj aferoj ?

- Efektive, mi malestimas ilin.

- Ni do provu ne malantaŭeniri, por ke Eŭtidemo ne malestimu nin... Ĉu ci volas, ke dum unu momento ni supozu, ke en la milito, kiu funebrigas la du landojn, la unuaj malpravaĵoj kaj la plej grandaj venas de la Atenanoj ?

- Al tio mi konsentas por plaĉi al Sokrato, kiun mi amas. Se tamen tia supozo ne ŝajnas malpia al Sokrato la atenano.

- Ĉu ci ne aŭdis, ke mi proklamas esti homo antaŭ ol proklami mian atenecon kaj esti mondĉivitano prefere ol urbano ?

- Mi ja aŭdis tiajn dirojn, sed mi ne sciis, ĉu mi devis kredi ilin.

- Ĉu ne povas okazi al ci aŭ al mi, ke ni estu foje malpravaj ?

- Tio, efektive, povas okazi al ni.
- Sed tia malfeliĉo povas okazi, ĉu ne vere ? al ĉiu el la Atenanoj.
- Sendube.
- Ĉu ci opinias, ke la popolkunvenantaro estas pli saĝa kaj malpli pasia ol ĉiu el la atenanoj aparte konsiderataj?
- Mi ne scias kion respondi.
- Ĉu la popolkunvenantaro neniam agis maljuste kontraŭ iun civitanon ?
- Mi kredas, ke tio okazis kaj eĉ plurfoje.
- Ci sendube konas la aferon pri la generaloj.
- Ĝin mi konas.
- Ĉu ci memoras, ke la popolkunvenantaro kondamnis ilin ?
- Pri tio mi memoras.
- Sed pli poste la popolkunvenantaro malaprobis tiun kondamnon.
- Tion mi ja scias.
- Neeviteble rezultas de tio, ke la popolkunvenantaro estis maljusta en unu aŭ en la alia el siaj juĝoj, ĉu en tiu, kiu kondamnis la generalojn, ĉu en tiu, kiu kondamnis, se mi riskas diri, tiun kondamnon ?
- Nepra estas tiu konsekvenco.
- Sed ĉu la dek generaloj ne estis civitanoj ?
- Tiaj ili estis.
- Kaj ĉu la juĝintoj ne estis civitanoj ?
- Tiaj ankaŭ ili estis.
- Ŝajnas rezulto de tio, kion ci diris, ke ĉu unu ĉu la alia popolkunvenintaro agis maljuste kontraŭ civitanojn.
- Tio estas neneigebla.
- Nun ci ekzameni ĉi tion. Ĉu ci kredas, ke la popolo estas pli bondezira por la fremduloj ol por la civitanoj ?
- La malon mi opinias, Sokrato.

- Kaj ĉu ci kredas, ke oni estas pli facile maljusta kontraŭ la amatojn aŭ kontraŭ la neamatojn ?
- Kontraŭ la neamatojn.
- Tiel povus esti, ke Ateno estis maljusta kontraŭ Lacedemonon.
- La afero ne plu ŝajnas al mi neebla.
- Kaj, se tia estas la afero, la milito, kiun ni faras estas niaflanko maljusta.
- Mi estus mem maljusta, se mi rifuzus konfesi tion.
- Sed ĉu ci kredas, ke la milito estas justa flanke de la alia partio ?
- Necese.
- Ne, Eŭtidemo, tio ne estas necesa...
- Kiel povus aliel esti ?
- ... Se almenaŭ estas maljuste puni plurajn senkulpulojn, tial ke ie troviĝas kulpulo. Sed eble ci opinias, ke estas juste frapi laŭ la hazardo, kiam krimo okazis?
- Mi ne pensas tiun abomenindan absurdajon.
- Tiam ci eble kredas, ke ĉiu el la Atenanoj, kiuj estis mortigitaj ekde la komenco de l'milito estis persone kulpa kontraŭ la Lacedemonanojn ?
- Persone ? Ne. Sed...
- Daŭrigu, Eŭtidemo. Kial ci haltas survoje ? Asertu do, ĉar ci komencis, ke la kulpoj ne estas personaj kaj ke, se mi murdas, estos juste, ke oni mortigu cin.
- Ne, Sokrato, tiajn asertojn mi ne faros, kvankam, laŭ duondira maniero, mi aŭdas ilin de kiam mi komprenas homajn parolojn. Sed la aliaj parolas en la mallumo kaj ci jam faris en mi tro da lumo, por ke mi ripetui iajn malklarajn parolojn.
- La Lacedemonanoj kulpas do kontraŭ ĉiujn senkulpajn soldatojn, kiujn ili mortigis aŭ vundis.
- Sed, Sokrato, tiuj soldatoj volis mortigi la Lacedemonanojn.

- Ĉu ĉiuj volis tion fari libere ? Aŭ ĉu multaj ne batalis perforte devigitaj ?

- Preskaŭ ĉiuj nur devigite batalis.

- Tiel ili ne meritis la morton. Ĉar oni perforte devigis ilin batali, ili estis punataj pro maljusto, kiun ili suferis.

- Sed, Sokrato, kiel fari, ĉar la milito estas proklamita ?

- Ni esploros alian fojon ĉiajn pensojn pri tiu demando. Hodiaŭ ci diras, ke milito estas, ambaŭpartie, aro da maljustaĵoj. Sed ĉu ci ne diras ankaŭ, ke la maljustaĵoj de unu sola batalo estas pli multnombraj kaj malpli elteneblaj ol la maljustaĵoj, kiujn oni pretendas kontraŭ batali ?

- Necesas, ke mi diru tion.

- Do, laŭ ci la Lacedemonanoj ne devus militi eĉ se ni estus iel maljustaj kontraŭ ilin. Ili devus persvadi nin, ke ni kompensu nian maljustaĵon.

- Sed eble ili ne sukcesus en tio. Ĉar estas malfacile persvadi popolon pri tiaj aferoj.

- Ci pravas, Eŭtidemo. Diru do al mi kion ili devus fari post la malsukceso per raciaj rimedoj.

- Ci demandas min pri afero, kiun mi ne scias, Sokrato.

- Ci eraras, mia Eŭtidemo. Ci scias, ke oni neniam devas uzi malraciajn kaj maljustajn rimedojn. Ci scias, ke neniam oni devas frapi aŭ mortigi homon pro tio, ke alia homo foje kulpis. Ci scias, ke la Lacedemonanoj devus suferi maljuston prefere ol ekfari kaj suferi miriadon da maljustaĵoj.

- Sed, Sokrato, se oratoro dirus tion al la popolo, kiu ekscitiĝas, tiu popolo mortigus lin.

- Ci verŝajne diras la veron.

- Oni ne povas tiel paroli al popolo, kiu suferas maljuston.

- Ĉu ci kredas, ke maljusta popolo estas pli ama aŭskulti justajn parolojn ?

- Ŝajnas al mi, ke ĝi estas malpli ema.
- Ci do diras, Eŭtidemo, ke oratoro ne povus juste paroli, kiam temas pri milito proklamita kaj ankoraŭ malpli, kiam temas pri milito jam komencita.
- Ŝajne ci konsilas, Sokrato, ke oni ne parolu al la popolo en tiaj okazoj.
- Ŝajnas al mi, Eŭtidemo, ke ci mem donas al ci tian konsilon.

La junulo pripensis dum kelkaj momentoj. Poste li diris :

- Mi ne parolos, ne estante devigata, en la popolkunvenantaroj tiom longe, kiom daŭros la milito. Sed, se ial mi estus devigata paroli, mi konsilos, ke oni faru la pacon, por reveni al la justo.
- Se ci diros tion, oratoroj kulpigos cin kaj kondamigos al morto kiel malamikon de Ateno.
- Ĉu ci ne kutimas diri, Sokrato, ke la morto estas nek malbono nek bono, sed ke la mensogo estas malbono ?
- Efektive, mi ofte diras tion kaj koncerne min, mi preferus morti ol mensogi.
- Kial ci volas, ke mi estu malpli brava ol ci ?
- Ci nepre estas same brava kiel mi, se ci estas same konvinkita pri la samaj aferoj. Sed ĉu ci aŭdis, ke mi parolis al la popolo dum paca tempo ?
- Nenion tian mi aŭdis kaj tio estas unu el la aferoj, kiuj mirigas min.
- Ĉu ci kredas, ke la popolo aŭskultas pli volonte justajn parolojn ol pasiajn parolojn ?
- Mi ne scias, Sokrato, mi estas ankoraŭ tro juna kaj neniam ĉeestis kunvenojn.
- Tuj la unuan fojon, kiam ci ĉeestos, ci vidos, ke la oratoroj flatas al la popolo, anstataŭ ĝin konsili. Ili diras, ke la justo estas la volo de l'popolo kaj ke estas ĉiam juste fari kion deziras la popolo.
- Oni rakontis al mi tiajn parolojn.

- Kion faras oratoro en la kunveno ?
- Multajn aferojn li faras.
- Ĉu la ĉefa ne estas proponi leĝojn ?
- Efektive, ci mencias la ĉefan okupon de la oratoroj.
- Sed ĉu ci kredas, ke estas juste proponi leĝon ?
- Jes, se almenaŭ la leĝo proponata estas justa.
- Ci do kredas, ke leĝo povas esti justa ?
- Tion mi kredas.
- Antaŭnelonge ci kredis havi similan konvinkon koncerne la militon. Ci asertis, se mi ĝuste memoras, ke kelkaj militoj estas justaj, sed ke aliaj estas maljustaj.
- Ci memoras ĝuste. Tion mi asertis antaŭ ol mi sufiĉe pripensis.
- Sed nun ĉu ci scias, ke ĉia milito estas maljusta ?
- Tion mi nun scias.
- Eble, Eŭtidemo, estas same pri ĉiu skribita leĝo.
- Mi ne scias kion respondi, Sokrato. Tamen ŝajnas al mi, ke kelkaj leĝoj estas justaj.
- Ĉu la leĝoj pri kiuj ci parolas punas tiun, kiu malobeas ilin ?
- Ili punas tiun.
- Ĉu ili punas lin laŭ lia konsento aŭ perforte ?
- Perforte.
- Ĉu ci ne diris antaŭnelonge, ke se oni perforte devigis cin fari kion ci ne volas, ci sentus pro tio maljuston ?
- Efektive, mi memoras, ke mi diris ion similan.
- Ĉu do la leĝo, kiu, malzorgante cin konvinki, perfortas al ci per minacoj aŭ per punoj faras maljustaĵon al ci ?
- Eble. Sed kion ci volas konkludi el tio ?
- Nenion, mia Eŭtidemo. Ĉar mi diras nenion por mi. Al

ci mi nur helpas flankenigi la aferojn, kiujn aliaj diris al ci. Kaj mi helpas por ke ci parolu kaj aŭskultu al ci mem.

- Sed ci aŭdigas en mi mem parolojn, kiuj mirigas min.

- Eble pro tio, kara Eŭtidemo, ke mi silentigis en ci la konfuzan voĉbruo de la amaso kaj la asertojn de malkleruloj, kiuj ripetas la dirojn de aliaj malkleruloj. Eble pro tio, kara Eŭtidemo, ke mi sciis naski en ci grandan silenton. Aŭskultu do ankoraŭ en tiu malaŭdo de ĉiuj fremdaj voĉoj. Aŭskultu, ĉu ci diras al ci, ke estas juste konvinki la homojn, sed ke estas maljuste igi ilin perforte agi aŭ neagi.

- Jes, Sokrato. Kiam mi sukcesas forgesi ĉion, kion oni instruis al mi, tiam ŝajnas, ke tiel mi parolas al mi.

- Sed ĉu ci kredas, ke estas juste proponi maljustaĵon?

- Certe ne.

- Ĉu la oratoro, kiu proponas leĝon, ŝajnas aŭ ne al ci plenumi tiranecan agon kaj maljustaĵon?

- Mi ne kuraĝas respondi.

- Sed postnelonge, kiam ci estos sola, ci respondos al ci mem. Kaj, estante justa kiel mi scias, ke ci estas, ci ne plu revos iam proponi leĝon.

- Ci estas okupata, malica Sokrato, detruu mian estonton.

- Neniel mi celas ion trudi al ci, kara Eŭtidemo. Mi nur invitas cin rigardi cian propran lumon. Ĝi, efektive, dispelas estonton el nebuloj kaj fantomoj, kiun ci kredis ami. Sed la fantomoj estas trompaj amantoj kaj cia racio hodiaŭ savas cin for de tuta estonto el mallumo, el malfeliĝoj kaj bedaŭroj.

- Mi tamen hezitas, Sokrato, por danki cin.

- Kiam la ideoj, kiujn ci ĵus malkovris en ci estos fariĝintaj al ci familiaraj, ci amos tiujn realaĵojn pli ol iam ci amis fantomojn, kaj ĉiutage ci dankos al cia racio, ke ĝi forpelis la fantomojn kaj lumigis ciajn realaĵojn.

D U B I

Alen (Alain)

Enkondukaj vortoj represitaj el "Sennaciulo" (dec.1950):

"Tiu ĉi linioj jam aperis en "Sennaciulo" n-ro 240, de 9. majo 1929; tri monatojn poste ili provokis bruegan debaton ĉe la Leipzig-a kongreso de SAT. Iuj kongresanoj konsideris tion kiel rektan atakon al ilia pensmaniero, konsistanta en blinda, senkritika kredo je ĉio, kion instruas katehisme modernaj kaj potencaj "modlistoj de la animoj". Kontraŭ tiuj danĝeraj absolutistoj leviĝis la saĝaj, racieman kongresanoj, kiuj fine venkis.

Dum la ĵus pasintaj jaroj tiuj ideoj de Alen perdis nenion el sia praveco; ili daŭre kongruas kun la sendogmeco de la principaro de SAT; tial do ni re-publikigas ilin."

La intelekta libero, aŭ Saĝo, ĝi estas la dubo. Ordinare tio ne estas bone komprenata. Sed kial? Tial ke ni konsideras kiel dubemulojn homojn, kiuj pensas kvazaŭ ludante, sen obstino, sen sekvo; tiaj homoj estas nur mallaboremuloj. Dubi, ĝi estas ekzameni, ĝi estas malmunti kaj remunti la ideojn, kvazaŭ ili estus radaroj, sen antaŭjuĝo, sen trorapidiĝo, celante forigi la kredemon, kiu estas potenco en ĉiu el ni.

Oni maljuste prijuĝis Montenj* kaj sendube pro tio oni ne sufiĉe legas liajn verkojn. Kaj laŭ kio oni juĝas lin? Laŭ lia "ĉu mi scias?", kiu tute ne estas lia lasta vorto, sed kiun li nur proponas al tiuj, kiuj volus

* Montaigne.

dubi pri ĉio pro sofisma ludo, kiel la malplej aserta formulo. Kaj laŭ tio, ke la dubo estas ia "mola kapkuseno por bone farita kapo". Sed tiuj du formuloj tre malbone prezentas unu el la plej viglaj pensuloj, kies verkoj estas legeblaj. Pro kio ? Pro lia tuta sincero, ŝajnas. Li estas homo, kiu vere pensas, ne por aliaj, sed por si mem, kaj kiu faras la inventaron de siaj pensoj, kiu penas ilin, kiu prilaboras ilin, kiu metas ilin en la fajron de l'kritiko, sen indulgo, sen respekto. Kiam oni atente legas ilin, oni komprenas, kiom da homa forto estas necesa por dubi. Dubi estas penega laboro, kiel forĝi.

Renouvje*, forta pensulo ankaŭ, sed pli abstrakta, malpli natura, malpli forĝista en sia maniero, faris rimarkon tre simplan, sed tre trafan, ĝi estas, ke frenezulo neniam dubas. Frenezulo estas homo, kiu kredas ĉion, kion li imagas. Tiu stato, kiu ŝajnas al ni monstra, tiom fremda al ni, ne tiom mirigus nin, se ni pensus pri la varieco kaj nekonsekvenco de niaj revadoj kaj sonĝoj. En dorma stato ni ĉion kredas. Kion signifas vekigi kaj rekonsciiĝi ? Ĝi estas forĵeti kredojn. Ĝi estas diri : ne. Ĝi estas pensi kontraŭ la ideon, kiu sin prezentas. Ĝi estas dubi.

La timo estas animala sento tre forta. Kaj kion ĝi liveras al ni ? Tujan kredon. La timo estas tiranece aserta. Mi timas lupon, mi ĝin vidas, mi forkuregas; ju pli mi kuras, des pli mi kredas; mia forkuro valoras pruvon. Ĉe ĉiu dogmemulo ekzistas io simila. Li asertas, li ekbatalas, li kuras. Li sin ĵetas sur ideojn per sia tuta pezo, kiel hundo sur leporon. Tia pasio faras la oratoron; ĝi estas danĝera speco, tro admirata. Esti emociita, kriadi, kredi, ĉio tio ĉi estas animala. Montenj Karaĝis skribi jenon : "La obstinado kaj ardo de opinio estas plej certa pruvo pri stulto. Ĉu estas io pli certa, pli decida, pli malŝata, pli meditaspekta, pli malpetol-ema, pli serioza ol azeno ?" Kaj ne eraru, pri la rideto; ĝi estas la rideto de atleta, kiu levas halteron.

El la franca tradukis

Herezulo.

* Renouvier.

L A C E R B O . K A J L A S T O M A K O

Alen (Alain)

Estas dialogo de Platono, kiu nomiĝas "Gorgiaso" kaj kiun ĉiu povas legi. Oni trovas en ĝi la esencon el tio, kio troviĝas ĉe Niĉe (Nietzsche), kaj ankaŭ la rebaton de la simpla saĝo kian oni povus ĝin fari nun, se oni volus revarmigi tiujn, kiujn Niĉe frostigis. Tiuj homoj pensis kiel ni kaj pli bele parolis.

Do en tiu dialogo estas iu Kalikleo, kiu mokas la juston kaj kantas ian himnon al la perforto. Tial, li diras, ke estas la fitimemuloj, kiuj elpensis la juston, por ĝui la pacon; kaj estas la naivuloj, kiuj adoras tiun timon kun aspekto de justo. En realo, neniu justo devigas nin al io. Nur la malkuraĝo kaj la malforto devigas nin: tial la kuraĝulo kaj fortulo havas ankaŭ la rajton.

Kiom da Kalikleoj hodiaŭ kantas al ni la saman kanton: la laboristo havas nenian rajton, ĉar li ne havas la forton; kaj la mastro kaj liaj kunhelpantoj havas ĉiujn rajtojn tiom longe, kiom ili havas nepridubeblan forton; kaj iu socia stato estas nek pli nek malpli bona ol alia, sed ĉiam profita por la pli fortaj, kiuj, pro tio, nomas ĝin justa, kaj ĉiam malprofita al la malfortaj, kiuj, pro sia malforto, nomas ĝin maljusta.

Tiel parolis Kalikleo; mi apenaŭ ŝanĝas la vortojn.

Kiam li estis eldirinta tiun fulme teruran parolon, ĉiuj faris kiel vi farus nun, se tiaj interparoloj refariĝus laŭmodaj. Ĉiuj ekrigardis al Sokrato, tial ke ili supozis sen ia dubo, ke li havis alian komprenon pri la justo; kaj ankaŭ pro tio, sendube, ke oni vidis lin diri "ne" per kapmovo ĉe kelkaj diroj de la parolanto. Li silentis dum relative longa tempo, kaj trovis jenon por diri: "Ci forgesas unu aferon, mia kara, ĝi estas, ke la geometrio havas grandan potencon ĉe la dioj kaj la homoj".

Kaj pri tio mi diros, kiel la ŝakludantoj : "Brave! Ĝi estas la ĝusta ludo".

La tuta demando kuŝas tie. Tuj kiam oni vekis la Racion, per geometrio kaj per alio el sama speco, oni ne plu povas vivi nek pensi kiel se oni ne estus ĝin vekinta. Oni devas atenti sian cerbon same kiel sian stomakon. Kaj se la stomako forprenas de la najbaro la panon, ĝin manĝas kaj kontente digestas, ne pro tio la cerbo devas esti kontenta. Eĉ, rimarkinde, kiam la stomako pleniĝis, la Racio ne dormas pro tio; tute male, jen ĝi estas pli klarvida ol iam, kiam dormas la deziroj kuŝantaj mikse unuj sur aliaj kvazaŭ lacigita hundaro. Jen ĝi diligentas kompreni tion, kio estas la homo, kaj socion el homoj, justajn interŝanĝojn kaj maljustajn, ktp: kaj ankaŭ tion, kio estas saĝo kaj animtrankvilo kaj ĉu tio povas esti alio ol ia moderiĝo de ekvilibritaj deziroj, ia idealo fine, kiu ne estas alio ol la rajto kaj la justo. El tio sekvas, neeviteble, ke la rajto de la riĉuloj iras sandirekte kiel la deziro de la malriĉuloj. Tio estas eble la plej granda homa fakto.

Rilate tiujn, kiuj rebatas pri tio, ke la racio originas de la sperto, kiel la cetero, kaj de la profitemo, kiel la cetero, ili tamen ne povas ŝanĝi la fakton, ke la racio ne agas kiel la stomako. Tial ke la okulo ne estas la brako, kvankam ambaŭ estas filoj de la tero.

El la franca tradukis Herezulo.

LA RAJTO KAJ
LA PERFORTO

Alen (Alain)

La Rajto kaj la Perforto ne kontraŭas unu al la alia; ili estas du neintermikseblaj konoj. Kiam knabo pli aĝa kaj pli forta ol alia forprenas liajn ludglobetojn, ŝajne li neniigas la rajton de la pli malforta; sed tio estas nur ŝajna; tiu perfortaĵo ŝanĝas nenion en la rajto; la juna perfortulo estas posedanto de la globetoj; li ne estas ties proprietero*. Se nun la plejaĝa frato prenas sur sin la defendon al sia frato kaj rehavigas al li liajn globetojn, post kiam li batpulis la ŝtelisteton, la aferoj estas remetitaj en ordon; sed la ordo mem ne estis tuŝata; estis ĉiam vera, ke la globetoj apartenis al la malpliforta.

La rajto estas iu opinio, iu juĝo, iu penso. La bataloj por aŭ kontraŭ iu rajto estas bataloj per tezoj kaj argumentoj, antaŭ arbitracianto, kiu decidus. Necesas pruvoj, ne pugnobatoj. Al tio oni ofte kontraŭdiras per mencio pri validlimo, laŭ kiu tridek jaroj da nepridiskutita posedado donas posedrajton. Sed vi bone rimarku, ke ne estas la perforto, kiu fondas tiun rajton; ne temas pri posedado tenita per ĉiaj rimedoj, sed pri publika nepridiskutita posedado; ĝi estas tiu malesto de plendoj, kiu pravigas la rajton. Oni supozas, ke se, dum tridek jaroj, neniu havis ŝajnon da motivo por kontraŭmeti al la posedanto antaŭ juĝisto, tiuj, kiuj elstarigus poste, havus postulojn, pri kiuj estas neeble kontroli. Ne estas do la pervenka posedo, kiu starigas la rajton, sed la posedo ne atakita per argumentoj kaj motivoj.

Oni diras ofte, ke la rajto de la unua okupanto rezultas de la konkero kaj de la perforto. Sed ĉi tie regas evidente konfuzo en la ideoj. La unua okupanto ja ne estas pli forta ol alia aŭ ol dek aliaj. Male, estas tute

tute nature, ke tiu, kiu okupas kaj kulturamas, estas pli malforta ol tiu, kiu minacas lin kaj faras el la milito metion. Kaj temas pri rajto, t.e. pri opinio, pri juĝo; sen tio la unua okupanto havus rajton nur se li povus perforte ĝin teni. Kaj, kiel diras J.J. Ruso (Rousseau), la rajto aldonas nenion, la rajto signifas nenion. La rajto de la okupanto supozas, ke arbitracianto decidis per pravigoj, ke la okupado estis reala, atestata per laboraĵoj kaj ĉirkaŭbariloj, firmigata per la kutimo kaj la moro, t.e. per jam longa praktikado; kaj per tiuj pravigoj, post debato, estas decidite kaj deklare, per komuna interkonsento, ke tiu posedo estas aprobita kaj denun garantiata, komprema per tio, ke nova kontraŭstaranto devos alporti novan pravigon. Tiel, kion mi povas postuli sub la nomo rajto, tio estas lojala aprobo, konforma al promesoj. Kaj kio kontraŭas la rajton, tio estas la trompo, la malsincero, la mensogo. Oni atakas la rajton, kontraŭdirante antaŭ arbitracianto; oni perfortas ĝin per malsinceraĵoj; per mensogaj ĵuroj, per falsaj asertoj. Sed la forto per si mem estas nur granda aŭ malgranda; nek kontraŭstarebla, kontraŭstarata de alia, aŭ subpremata. Nenia eraro eblas. Ruliĝanta ŝtono ne eraras; ĝi frakasas tion, kion ĝi frakasas.

El la franca tradukis Herezulo.

* Laŭrajta posedanto.

L A R A J T O

Alen (Alain)

La rajto havas du specojn da defendantoj, tiuj, kiuj ĝin respektas kaj tiuj, kiuj ĝin malestimas. Depost kiam ekzistas homaj socioj, ĉiam troviĝis kelkaj saĝuloj, kiuj difinis la rajton kiel idealan leĝon, kiu regus en iu civito el prudentaj homoj. Poste, ekrigardante al la reala civito kaj ĉirkaŭ si, ili malfacile povis distingi, en tiu interpuŝiĝo el deziroj kaj malamoj, ian ombron da rajto. Tial ili ĝemis. Kaj aliaj ĝemos ankoraŭ estonte.

Dume, la sangavidaj brutoj metis, pro neceso, iom da ordo en siajn batalojn; ili formis daŭrajn aliancojn, obeis al siaj ĵuroj, por esti pli fortaj, kaj sin oferis al siaj patrioj, por konkeri la patrion de la najbaro. Tiel la virto naskiĝis tie, kie oni malplej atendis ĝin, dank'al la aksiomoj : la unuiĝo faras la forton; la fide-lo faras la unuiĝon; la fidelo postulas forgeson pri si.

Stranga afero, la homoj kapablis esti maljustaj kontraŭ la fremdulon, nur kondiĉe, ke ili estu justaj inter si. La Romanoj estis potencaj konkerantoj nur pro tio, ke ili sin dediĉis al la komuna afero kaj religiece obeis sian leĝon. Tial ilia perforto trenis post si la rajton; kaj oni povas diri, ke ili alportis ian juston ĉe la pinto de siaj lancoj.

Tiel, pro la efiko de brutaj fortoj, la homoj fariĝis pli virtaj; ili lernis la arton pri paco samtempe kiel la arton pri milito. Tiel ĉiam estis, kaj tiel estos ĉiam; la pli justa el la popoloj, la nombro da individuoj estante la sama, estos ankaŭ la plej forta. La homoj perfortos la rajton, sed kondiĉe, ke ili unue ĝin respektu. La civitoj adoras iun brutan Saĝon, iun Minervon por milito armitan. Kaj tio estas stranga kaj necesa fenomeno, kiun mi nomas Progreso. Tial mi kredas, ke alvenos la regado de l'Rajto : la Justo kaj la Forto puŝas nin al ĝi.

El la franca tradukis Herezulo.

AGI LA ŬPENSE,

NE LA ŬSTOMAKE

Alen (Alain)

1 u sofisto diris al mi : "La justo estas nur vorto. Ekzistas nur kutimoj. La kutimo de l'plejmulto estas justa tiom longe, kiom ĝi estas la kutimo. Tion vi ne povas nei; la faktoj kontraŭdiras vin. Vi respektas viajn gepatrojn; vi sekurigas al ili, tiom kiom vi povas, trankvilan maljunon; vi diras, ke tio estas justa. La sovaĝulo kuiras sian patron kaj lin manĝas, por loĝigi la patran animon en pli junan korpon; li diras, ke tio estas justa; alia diras, ke la monarkio estas justa. Mi diras, estas justa tio, pri kio oni ĝenerale interkonsentas; ĉia socia stato, tiom longe, kiom ĝi daŭras, estas sekve justa. Pro tio mi konsilas al vi, Alen, ne ekscitiĝu pri la principoj."

Sen ekscitiĝo ni do ekzameni tiun argumenton, kiu treniĝas ĉie, la argumenton per la sovaĝulo, kiu manĝas sian patron. Ni akceptu ĝin kiel fakton, tiun sovaĝulon, embuskitan en libroj. Kion pruvus tio ? Ke la ideo, kiun li havas pri justo, pri la virto kaj pri ĉiuj samspecaj aferoj, ne estas tiom malsama de la nia. Ĉar, tion bone rimarku, se li manĝas sian patron (kia friponeta knabo), ne estas pro plezuro; se li manĝus lin pro plezuro, aŭ pro neceso, li ne dirus, ke li agas bone. Pro ia motivo li manĝas sian maljunan patron kaj, kiel vi diris, por doni en sia propra interno azilon al la animo de sia maljuna patro, malkomforte loĝigata en kaduka korpo. Nu, mi diras, ke la tuta homa virto estas tie koncentrita. Ĉar li penas agi pro kialo, ne pro pasio; kaj li diras, ke tio estas justa kaj laŭdinda; ni diras same. Ni nur pensas, ke tiu sovaĝulo eraras pri tio, kio estas saĝo, kaj ke per instruado ni povus fari el li duontaŭgan civitanon, se li nur obeus la belan regulon, kiun li misaplikas : agi laŭ sia penso, ne laŭ sia stomako.

Nun, kiam la argumento falis teren, ni pripensu ankoraŭ pri tiu sovaĝulo, kiu manĝas sian patron. Ĉu ridindaj

ne ŝajnas al vi tiaj argumentoj ? Kie oni trovis tiun sovaĝulon ? Ĉu ni direktos niajn morojn laŭ anekdotoj de misiisto ? Tio estas nur rakontoj laŭ rakontoj. Por bone vidi la faktojn, necesas jam havi potencon intelekton. Vidi ilin tra la okuloj de aliulo, tio estas stultaĵo; pro tia metodo mi malfidas al pastroj; nu, ni malfidu la pastrecaĵ spiriton ĉiurilate. Mi sekve neas la fakton.

Sed eĉ se mi konsentus pri la fakto, kiu do estas sufiĉe komprenpova por reiri de la faktoj al la moroj, en lando, kie li ne naskiĝis ? Ni promoenigas grasan bovidon. Ĉu la fremdulo ĝuste konkludos, dirante, ke ni ĝin adoras ? Ni havas bordelojn. Ĉu la fremdulo ĝuste konkludos, dirante, ke tiu sklaveco ŝajnas al ni natura kaj bona ? Oni duelas ĉe ni. Ĉu vi konkludos el tio, ke ni staras ankoraŭ je la juĝo de Dio*? Ne. Mi lasas ĉiujn tiujn rakontojn pri sovaĝuloj al la historiistoj pagitaj de la riĉuloj. Kaj se ĉi tiuj lastaj ne povas trankvile veturi en siaj aŭtoj, ne estante kvazaŭ per opio dormigitaj, mi kompatas ilin. Ili pagas sian lukson pli kare ol ĝi valoras.

Tradukis el la franca Herezulo.

* En Francio de la Xa ĝis la XIIa jarcentoj la liberaj homoj kaj nobeloj havis la rajton decidi per duelo pri malkonsentoj inter si.

N E F O R G E S U L A I D E O N
Alen (Alain)

La sofisto rebate argumentis. Li diris al mi :
"Kio estas, tio estas; kio ne estas, tio ne estas. Mi pretendas direkti miajn agojn laŭ tio, kio estas, kaj ke ĉiu homo devas fari same, se li ne estas iom freneza. Kiam ĉarfaristo konstruas veturilon, li ĝin konstruas el la ligno, kiun li havas kaj el la fero, kiun li havas. Per unu vorto, estas la faktoj, kiuj decidas pri ĉio, kaj pri la moralo kiel pri la cetero. Tio estas evidenta por vi, se vi ne estus infektita, nekonscie, de teologio. Ĉar via Ideala Justo, ĝi estas ne alio ol ia maskita Dio. Mi do diras, ke ekzistas monarkia justo, kiel ekzistas respublika justo."

"Kaj per tio, mi diris al li, vi pravigos ankaŭ ian ajn papon, tiom longe, kiom li estos papo, kaj ian ajn punbrulejon, tiom longe, kiom tie la fajro ardas. Ĉar, tio estas rimarkinda, kiam homo ne plu kredas je la Justo, li kredas je ĉio cetera; la Eklezio estas la rifugejo por la ateistoj. Sed ne skuu la kapon; mi ne donas al vi insultojn anstataŭ pravigoj. Mi reprenas vian ekzemplon. Kiam ĉarfaristo faras radon, li ĝin faras tiom ronda, kiom li povas. Se mi demandas al li, kio estas rondo, li respondos, ke la rondo estas tio, en kio ĉiuj distancoj estas egalaj de iu centro. Kaj ke, farante sian radon, li penas fari ĝin kiom eble plej ronda, t.e. kiel eble plej simila al tiu egaldistanco de iu centro. Kaj ju pli la rado similos tiun perfektan rondon, des pli ĝi estos rado."

"Sed, diris la sofisto, tion li faras, rimarkinte, ke la plej ronda rado estas ĝuste tiu, kiu plej bone ruliĝas kaj skuas malplej la veturilon, kiu malplej eluziĝas, kiu plej bone portas la plej pezajn ŝarĝojn. Estas la sperto, kiu instruis lin."

"Nu, mi diris, kiu dubas pri tio ? Sed restas la fakto, ke li havas la ideon pri perfekta rondo kaj ke li tre bone scias, kio tio estas. Tial li ekrigardas al tiu perfekta rondo kiel al modelo, kiam li faras sian radon. Nu, tio ĝuste estas la demando, mia kara; tiu perfekta rondo

ne ekzistas kaj neniam ekzistos; ĝi estas tio, kion mi nomas Ideo. La homoj havas Ideojn. Tiaj ili estas; kaj oni devas konsideri tiun fakton. La ĉashundo havas longajn orelojn, kiuj pendas; la bovo havas piedon du parte fenditan; la ĉevalo havas senfendan piedon; la homo havas Ideojn; li estas eĉ, tiom, kiom oni povas pri tio scii, la sola animalo, kiu havas Ideojn. La historio de la Sciencoj estas nur la historio de Ideoj tre pene elpensitaj, de kiuj rezultas ĉiuj Inventoj, kiuj faras, ke la homo regas sur ĉi tiu planedo."

"Nu, mia kara, mi diris al la sofisto konklude, se vi esperas, ke la homo forlasos tiujn mirindajn ilojn, ĝuste kiam li celas elpensi loĝindan civiton, vi eraras. Kiel ekzistis pli malpli delikataj radoj, kiuj knaris de eksalto al eksalto, tiel same ekzistis maldelikataj justoj justaj iasence, maljustaj alisence; kio okazigis, ke kelkaj saĝuloj serĉis, kia egalo povus igi ilin pli justaj kaj tute justaj. Kaj ekzemple, ekkonstatinte, ke iun kontrakton igas pli maljusta la malklero, aŭ la malforto de unu el la kontraktantoj, ili formis al si ideon pri justa kontrakto, difinita per la egalo de la scioj kaj de la fortoj, kaj, de post tiu tempo, ili direktas sian rigardon al tiu perfekta kontrakto, kiu ne ekzistas, kiu neniam ekzistos; kaj ili prenas ĝin kiel modelon, maltime dirante : la sklaveco estis maljusta, la servuteco estis maljusta kaj simile pri aliaj aferoj. Mia kara, vi, kiu ŝatas bone priskribi, kiam vi priskribos la homan animalon, ne forgesu la Ideon. Jen ĝi estas la ungego de l' homo kaj lia bleko."

El la franca tradukis Herezulo.

LA EGALO KAJ LA RAJTO

Alen (Alain)

Pri la egalo inter la homoj, mi vidas, ke oni sufiĉe konfuze disertas, eble pro tio, ke oni ne bone distingas inter la fakto kaj la rajto. Ekzemple, kiam mi vidas, ke por malkonsenti pri la respublika egalo oni kontraŭmetas la tro realan malegalon, ekzistantan inter la viroj, la virinoj, la infanoj, rilate al la potenco, al la sano, al la memoro, al la scienco, mi diras al mi, ke tiaj argumentoj estas sufiĉe senutilaj; ĉar mi ne kredas, ke iam troviĝis leĝodonanto, kiu volus dekreti, ke dujara infano portos surdorse sakon da tritiko, tute same facile kiel tion povas fari portisto.

Ni diru, ke ekzistas natura aŭ fakta malegalo, sufiĉe videbla, sufiĉe konata, kaj kiu montriĝas en ĉiuj konfliktoj, en kiuj nur la forto ludas rolon. Rilate tion la leĝo ne tre efikas; aŭ, pli bone dirite, ĝi neniel efikas; ĉar ĉiu havas je ĉiu momento la forton, kiun li havas, ĉu ĝi konsistu el memoro, ruzo aŭ el alianco kun aliu. Kaj nenia dekreto en la mondo povas fari, ke la pli forta ne estu la pli forta.

Tial la egalo sin bazas sur la rajto, ne sur la fakto. Ĝi kontraŭas al la malegalo, baziĝanta sur fakto, ne sur rajto. Ekzemple, ekzistas inter la homoj rajta malegalo, se reĝido, riĉulido estas sendevige salutata de la civitanoj, aŭ se generalo estas akklamata de tuta armeo, aŭ se pastro surgenuigas kredulojn. Oni diros : sed tiaokaze ĝi estas fakta malegalo. Jes, se ili sentas sin devigataj. Ne, se ili opinias, ke tio estas saĝa. La rajto, ĝi estas tio, kion mi nomas saĝa.

Kaj, tiusence, kiam mi diras, ke ĉiuj homoj estas egalaj, tio samsignifas kiel se mi dirus : estas saĝe agi pace kun ĉiuj, t.e. ne ordigi siajn agojn per la forto, aŭ per la inteligento, aŭ per la scienco, aŭ per la riĉo. Kaj unuvorte mi decidus, kiam mi diras, ke ili

estas egalaj, ne rompi la pacon, ne praktiki la regulojn de l'milito. Ekzemple, jen infano, kiu portas rozon; mi deziras havi tiun rozon. Laŭ la reguloj de l'milito, mi nur bezonas ĝin preni; se male la infano estas ĉirkaŭita de gardistoj, necesas nur, ke mi rezignu. Sed se mi agas laŭ la rajto, tio signifas, ke mi atentos nek lian forton, nek la mian kaj ke mi ne agos aliel por akiri tiun rozon ol se la infano estus iu Goljato. Tiele, la egalo estas nedisigebla de la rajto kaj de la paco, kaj ĝi estas perfekta inter la homoj, tiom longe, kiom oni atentigas la rajton; kaj ke tuj kiam la malegalo inter la homoj fundamentas iliajn interrilatojn, oni falas en militan staton. Kaj ĉu la infano estas du- aŭ dekjara, ĉu la fortoj proksimas aŭ ne la ekvilibron, la malegalo ĉiam difinas la maljuston.

El la franca tradukis Herezulo.

M A T E R I A L I S M O - S P I R I T U A L I S M O

Alen (Alain)

La Kongreso de l'Religioj senhonoris la materialismon. Bona difino estus preferinda. Ĉar ekzistas sendisciplina spiritualismo, kiu ankaŭ ne estas bona. "Ĉio estas plena de dioj", diris antikvulo. Kiam Paskal skribas: "La eterna silento de tiuj senfinaj spacoj timigas min", ĝi estas tute la sama penso, ĉar tio signifas: "la Dioj ne respondas."

Lukrecio laŭdis sian majstron Epikuro, pro tio ke li alportis al la homoj tiun liberigan ideon, ke ne estas Voloj kaŝitaj en la uragano aŭ en la fulmo, kaj ke ne estas pli da mistero en eklipso ol en mia ombro sur la tero. Klara, vireca, bonfara ideo pri la meĥanismo de l'fenomenoj, ĉar ĉiuj Dioj estas makulitaj per homa sango; kaj ili estis nur la plej timindaj pasioj, sovaĝe adorataj.

La timo naskis la sorĉistojn kaj poste brulmortigis ilin. La kolero elpensis ian venĝeman dion, kaj poste militis en lia nomo. La frenezulo estas tia; liaj pasioj konsistigas pruvon; li donas al ili la formon de objekto, kaj li agas laŭ tio. Ĉiam same, en tiu malhela historio pri la superstiĉoj, ĉiu naskis diojn laŭ siaj pasioj kaj gloris al si pro tio, ke li obeis ilin. Sincere, kaj tio estis la plej malbona.

Kiam niaj pasioj aspektas kiel veraĵoj, kiel realaĵoj en la mondo, kiel orakoloj kaj superhomaj volo, tiam nenio estas farebla. La fanatiko estas la plej timinda el la homaj malbonoj.

Ĝi estis do granda ideo, la plej granda kaj la plej fruktodona eble, tiu, ke dancantaj atomoj, etaj korpoj kun nenia penso, havantaj nur malmolon kaj formon, iuj rondaj, la aliaj hokformaj, konsistigas per sia meĥanismo ĉiujn tiujn spektaklojn ĉirkaŭ ni, kaj niajn korpojn mem, kaj eĉ niajn pasiojn. Ĉar la granda Kartezo, kaj Spinoza poste kaj pli bone, alvenis al tiu decida pripenso, ke, eĉ en ni, eĉ limigitaj en ni, niaj pasioj similas al uraganoj, t.e. alfluo, turniĝoj, atomboviĝoj, gravitantaj kaj falantaj, kio ruinigis la pruvojn pri ilia propra sistemo.

Kaj tia estas la dua etapo de l'materialisma Saĝo. Post kiam ĝi malkrede rilatis al la diro "tion volas Dio" aŭ al la antaŭsigno en la ĉielo, la koleranta homo alvenas al tio, malkrede rilati al la diro "tion mi volas", kaj li diras al si : "Estas nur febro kaj varmo de l' sango, aŭ troa abundo da energio; mi ekkuŝu, aŭ ekzercadu per halteroj."

Kiu ne vidas en tiuj kuraĝaj supozoj kaj en tiuj klaraj perceptoj la plej belan venkon de la intelekto ? Praktike neniu dubas pri tio. Pensi, forigi la eraron, kvietigi la pasiojn, tio ĝuste estas voli, kaj venki la blindan neceson, samtempe kiel oni ĝin difinas.

Mi scias, ke tie kuŝas pli ol unu kaptilo; okazas, ke kiu tro facile akceptis la materialisman ideon, ne kreinte ĝin per sia propra Volo, tiu estas ofte dispremata siavice kaj meĥanikumata per tiu alia teologio, dirante, ke oni estas senpova kontraŭ nenio, kaj ke ĉio estas indiferenta, se ne ekzistas bono nek malbono, sen ebla progreso. Kvazaŭ masonisto, kiu masonus pardon antaŭ ol eliri.

Sed la danĝero estas pli teoria ol reala. Fakte, mi vidas, ke la malnovmoda spiritualisto falas naŭ fojojn el dek en la adoradon al pasioj kaj en la militisman fanatikon, kio samsignifas kiel la adorado al materiaj fortoj; male estas la kuraĝa materialisto, naŭ fojojn el dek, kiu maltime postulas la Juston kaj anoncas pri la moralaj fortoj.

El la franca tradukis Herezulo.

KIO BELIGAS LA HOMAN VIVON ?

Alen (Alain)

Neniam mankas homoj por diri, ke se oni forpelas la Diojn, oni forprenas ĉion, kio faras la homan vivon nobla kaj bela. Ofte mi respondis al tio : "Bedaŭrinde. Nenio ŝanĝebla tiurilate, se Dioj ne ekzistas kaj se ni scias, ke ili ne ekzistas." Sed, ju pli mi pensas pri tio, des pli mi ekkomprenas, ke la kredo je Dio faras la vivon ne tre interesa; ĝi estas nur tromparanĝita spektaklo; ni estas nur marionetoj; la vera aktoro estas kaŝita en la kulisoj, kaj lia potenco estas klarigo pri ĉio. Mi ne ŝatas tiujn mirteatraĵojn, en kiuj la homoj jen estas favoritaj, jen malfavoritaj de nevideblaj diaĵoj multe pli potencaj ol ili. Kian signifon havas tiuokaze la kuraĝo, kaj kian signifon la venko ? La nevundebla Ahilo ne mirigos min per siaj heroaĵoj. Kial do voli kaj labori, se estas Dio, kiu volas kaj laboras ? Kaj kial fari la estonton, ĉar Dio ĝin antaŭe konas, kaj ĉar lia Providenco direktas la homan historion ?

Male, se mi pensas, ke la homa animalo naskiĝis en kavernoj, se mi pensas, ke per siaj okuloj, per siaj manoj kaj sia memoro li aliigis la tutan teron, tiam la homa historio ŝajnas al mi admirinda kaj kuraĝiga, kaj inda je kvazaŭ religia respekto. Kiel li venkis sian ripozemon kaj laboris por la morgaŭo ? Kiel, anstataŭ rutiniĝi en sia laboro, kiel la formikoj kaj la abeloj, li sukcesis prijuĝi sin mem ? Kiel, lasante flanke la unuajn ilojn, li ekkalkulis ? Kiel li inventis la radon, la levilon, la klinan ebenon, la agrikulturon, la bredadon ? Kiel li inventis la pafarkon kaj la velboaton ? Kiel li elpensis la kontraktojn, la juĝistojn, kaj eĉ la Diojn ? Kiel, post kiam li elpensis la Diojn, li liberiĝis de ili ? Kiel refalante al la seksperforto, al la murdado, al la milito, kiel timigite de la fulmo, de la kometoj kaj de la tertremoj, kiel li revenis al la scivolo kaj al la sereno ? Kiel povis estiĝi Arhimedo ? Kartezo ?

Kiajn malrapidajn penadojn maturigis tra la centjaroj tiuj fruktoj el la virino, potencaj kontraŭ la timo, kontraŭ la amo, kontraŭ la malhumilo, kontraŭ la flatemo ? Kiel la atenta spirito sin levis de la ventro ĝis la okuloj ? Kial tiuj rigardoj al la steloj, nun ? Kial tiuj miloj da herooj, kiujn oni vidas en la stratoj, estroj super siaj deziroj kaj koleroj, atentaj pri vojeraranta infano, pri plorbojanta hundo, pri maljuna blindulo, kiu almoze prezentas sian ĉapelon ?

Mi ŝatas vidi tiujn homajn okulojn, ĉiam altiregataj de ia spektaklo. Mi ŝatas vidi la homan animalon streĉegi la atenton, tuj kiam oni klarigas plej malgrandan aferon.

Amiko, se tio ŝajnas al ci iom pene lernadi legi, pensu pri cia praulo, kiu elpensis la skribon.

El la franca tradukis Herezulo.

E N H A V O

<u>Han Riner</u> :	Sokrata akuŝig-arto (el "Sennacieca Revuo", feb.1936)... 3
<u>Alen</u> :	Dubi (el "Sennaciulo", dec.1950) ... 15
	La cerbo kaj la stomako (el "Sennacieca Revuo", dec.1933)... 17
	La rajto kaj la perforto (el "Sennacieca Revuo", jan.1934)... 19
	La rajto (el "Sennacieca Revuo", feb.1934)... 21
	Agi laŭpense, ne laŭstomake (el "Sennacieca Revuo", mar.1934)... 22
	Ne forgesu la ideon (el "Sennacieca Revuo", apr.1934)... 24
	La egalo kaj la rajto (el "Sennacieca Revuo", maj.1934)... 26
	Materialismo - Spiritualismo (el "Sennacieca Revuo", jul.1934)... 28
	Kio beligas la homan vivon ? (el "Sennacieca Revuo", aŭg.1934)... 30

En la sama broŝurserio :

<u>Han Riner</u> :	Individuismo en Antikveco (trad. Valo) Individuista Manlibreto (trad. Valo) La Kvina Evangelio (trad. Valo) La inĝenia hidalgo Miguel Cervantes(Valo)
<u>E. Lanti</u> :	Adamaĵoj La laborista esperantismo El verkoj de E. Lanti
